

Backaplan

Sociala, kulturella frågor och handel

Rapport från arbetsgruppen



Januari 2021

Arbetsgruppens sammansättning

Andrea Wernersson, FK

Helena Pyk, FK

Kristina Johansson, FK

Daniel Johansson FK

Karin Slättberg, SBK

Anna Noring, SBK (delvis)

Inger Bergström, SBK/AL-studio Rapportförfattare

Anna Fant, TK

Ylva Offerman, PoN

Karin Vilhelmson, PoN

Eva Stockfelt, IoFF

Christine Flood, IoFF

Lars Jonsson, KulturF

Johan Nyström, LS

Mattias Joklint, LF

Beatrice Klein, SDF Lundby

Joanna Fehler, SDF Lundby

Barbara Ekström, SDF Lundby

Kajsa Wide, Higab

Hanna Hammarberg, Higab

Caroline Rönnborg, Skandia fastigheter

Per Olstedt, Skandia fastigheter

Sven Orefelt, Skandia fastigheter

Henrik Pihlblad, Skandia fastigheter

Joakim Gralén, Balder

Patrik Lund, Platzer (delvis)

Erik Nygren, White, fastighetsägarnas konsult

Arbetsgruppens uppgift

Arbetsgruppen är en av flera i en organisation vars uppgift är att ta fram Detaljplan för centrala Backaplan, Dp2. Arbetsgruppens uppgift är att utreda sociala och kulturella värden samt handeln på Backaplan och leverera ett program för det innehåll som behöver vara känt till detaljplanen.

Arbetsprocess

Arbetet har bedrivits under arbetsmöten. Varje arbetsmöte har fokuserat på ett av innehållen *social infrastruktur*, *kultur* eller *handel*. Mötena är en direkt förlängning av de som hölls under framtagande av programmet och till dels är även mötesdeltagarna desamma. Kunskapsinhämtning har i flera fall skett genom föredragningar av inbjudna gäster. Två work shops genomfördes om framtidens handel i Backaplan.

15 april	29 april	13 maj	27 maj	10 juni	24 juni
SKA/BKA Genomgång färdig "att göra-lista"	HANDEL Presentation handelsutred- ning	KULTUR Kulturhuset	SOC INFRA Skolans behov av gatu- utformning	LÄGENHETS FÖRDELNING Principer	RAPPORT Sociala och kulturella frågor, handel
Lista alla behov till Dp2	Diskussion samverkan handel-kultur	Lokaler för konst och hantverk	Förskolor i kvarter. Behov av ytor och gatu- utformning	BMSS Lokalisering, behov av gatu- utformning	
Leveransplan inkl. ansvar	Utemiljöer för handel och kultur	Konst som platsbygge	BMSS – behov, antal	Studentbostä- der, behov och läge	

Mötet 10 juni utgick då ämnet diskuterats i stadsbyggnadsledningen och byggnadsnämnden. Mötet 24 juni ersattes av dellerans av rapport.

SKA/BJKA

En work shop har genomförts parallellt med arbetsgruppens arbete och en rapport finns som Radar arkitektur och planering tagit fram. Sammanfattningsvis framkom att stora grupper av ungdomar rör sig på Backaplan. *Barnperspektivet*, inte minst ungdomsfrågorna är därför viktiga. Barn och unga behöver miljöer utan krav på konsumtion. "Aktiv Urban Grönska", promenadvägen med aktiviteter genom området blir en sådan mötesplats. Även handelns olika mötesplatser är förstås tillgängliga för de unga.

En utveckling av kulturlivet bidrar till *samspel* mellan människor och kräver samarbete mellan staden och fastighetsägarna. Det befintliga kulturlivet ska enligt programmet för Backaplan beredas möjlighet att vara kvar efter omvandlingen. Detta ställer krav på billiga lokaler. Kulturhuset blir en nod för kulturlivet men utvecklas bäst i ett sammanhang med kultur i omgivningarna. För samspel är också logiska stråk för ett sammanbindande arbete med omliggande staden viktiga att etablera.

Det är viktigt att *vardagslivets* funktioner taktar med bostadsutbyggnaden, detta gäller inte minst parker. För äldre och förskolegrupper är det viktigt med långa faser i trafikljusen. Trygga stråk utan byggtrafik behöver skapas under omvandlingstiden. Tillgänglighet för funktionsnedsatta är viktigt och för föräldrar med barnvagn mm. Deltagarna frågade sig: På vilket sätt görs stadsdelen socialt blandad?

Identiteten på Backaplan i dag formas förutom av handeln även av en stor variation verksamheter, hantverk och kulturidkare. Risk finns för undanträngningseffekter. På nya Backaplan behövs ateljéer och lokaler för det småskaliga näringslivet, hantverkare och konstnärer, gärna ateljévåningar. Kulturhusets gestalt blir identitetsskapande. Hur behåller vi den öppna, tillåtande karaktären av i dag? Hur ska framtidens Backaplan uttrycka sin historia?

Hur kan de nya backaplansborna få sätta sin prägel på området? Tillfälliga aktiviteter behöver pågå under den långa utbyggnadstiden. Det är viktigt att kunna nå olika målpunkter under utbyggnaden. Deltagarna befarade avslutningsvis att utformningen av området kan bli enahanda när allt byggs ut samtidigt.

Sammanhållen stad - överbygga barriärer

1. Backaplan skall vara tillgängligt och lätt att hitta för alla trafikanter samt vara en stark bytespunkt i staden genom stärkta kopplingar och stråk till omkringliggande områden.

2. På Backaplan ska det finnas möjligheter för många att bo, verka och vistas i en tät kvartersstad med blandat innehåll. Boendemiljöerna ska ha attraktiva lägen med fungerande gårdar och goda ljus- och ljudförhållanden.

Programförslaget ligger i linje med målet, men behöver arbetas med i kommande detaljplaner för att säkerställa ett resultat.

Samspel och möten

3. Backaplan ska innehålla tillåtande, generationsöverskridande mötesplatser i en balans mellan olika typer av platser och form.

Programförslaget visar på ett behov av att offentliga rum och pekar ut mötesplatser och knutpunkter som bör utredas. Åtgärder bör vidtas i kommande detaljplaner.

Vardagsliv

4. Planeringen i Backaplan ska bidra med förutsättningar för ett rikt handels- och verksamhetsutbud som underlättar vardagslivet och bidrar till en levande stadsmiljö.

Programförslaget ligger i linje med målet och ger goda förutsättningar för att det ska uppnås.

5. I Backaplan ska det finnas god tillgång till offentlig service för livets alla skeden med full behovstäckning i förskola och skola.

Programförslaget ligger i linje med målen och ger goda förutsättningar för att det ska uppnås.

Identitet

6. Varje etapp av utvecklingen av Backaplan ska innehålla förutsättningar för en mångfald och blandning i uttryck och aktiviteter som tas avstamp i det befintliga området och utvecklas successivt.

Programförslaget ligger i linje med målet men det finns utmaningar som beskrivs närmre i avsnittet om konsekvenser

KKA

Radar arkitektur och planering har även tagit fram en kulturkonsekvensanalys av Backaplan, främst för detaljplan 2. Den utgår från de fem kulturvärden som stadens kulturplanering anger: *kulturmiljö, kulturella mötesplatser, konst, identitet och kreativa mötesplatser*.

Kulturmiljön bedömdes vara outredd. Detta har senare åtgärdats i och med den Kulturplan för Backaplan som Kulturförvaltningen tagit fram. Ingen av byggnaderna inom detaljplan 2 (eller detaljplan 3) ingår i bevarandeprogrammet. Under *kulturella möteplatser* nämns främst kulturhuset där mötesplatsperspektivet framhålls, dvs vikten av den sociala miljön i och runt kulturhuset. Under *konst* framhålls särskilt den lokala konstkulturen och projektet Ångpannegatans processer där lokala konstnärer blir en integrerad del av stadsutvecklingsprocessen. Antalet *kreativa verksamheter* som finns på Backaplan har minskat främst på grund av att byggnader rivits. För att undersöka vilken *identitet* Backaplan har i befolkningens ögon genomfördes under 2020 en intervjustudie av vilken det framgår att Backaplan främst upplevs som en handelsplats, att den är förortslik och någon förknippade även med lågstatus men att området blivit mer "hippt" nu. Den mångkulturella miljön gjorde att många kände sig hemma.

Social infrastruktur

Förskolor

Förskolor dimensioneras efter Färdplan Älvstaden som anger 0,4 barn per lägenhet som planeringsförutsättning. För hela Backaplan inklusive det färdigställda Östra Kvillebäcken, tillsammans 8000 lägenheter, innebär det enligt tabellen nedan 3200 barn varav 40% förskolebarn och 60% skolbarn.

Älvstaden år 2035	Prognostiserad volym (oaktat huvudman)								
Område:	Bostäder	Förskola (antal barn)	Grundskola (antal elever)	Gymnasium	Idrottshallar	Konstgräsplaner	Äldreboende	BMSS	Park (hektar)
Lindholmen	2700	432	648	1	1	1	0	3	3,6
Frihamnen	9000	1440	2160	1	1	1	1	11	12,5
Centralenområdet	2000	320	480	1	0	0	1	2	1,6
Gullbergsvass	10000	1600	2400	0	1	2	2	12	15
Backaplan/Kvillebäcken	8000	1280	1920	0	1	1	1	10	5,7
Södra Älvstranden	2650	424	636	0	0	0	1	3	1,2
Ringön	0	0	0	0	0	0	0	0	0
SUMMA: prognostiserad volym:	34350	5496	8244	3	4	5	6	41	39,6

Ur Färdplan för Älvstaden 2019

Process. Lokalsekretariatet (LS) företräder staden i samtal med fastighetsägarna på Backaplan (FÅ) tills beställningar och uppdrag internt i staden är klara. LOU innebär krav på i vilken ordning saker och ting måste ske.

Dimensionering. För Dp2 innebär det, med nuvarande planeringsläge (dec 2020) 2183 lägenheter vilket ger 873 barn varav 349 förskolebarn och 523 skolbarn. Förskolorna planeras i vanligtvis i enheter för 6 avdelningar med sammanlagt 108 barn.

Placering och disposition. Lokalbehovet planeras i Backaplan lösas genom inhyrning i bostadskvarteren och i Dp2 planeras flera förskolor ligga i handelskvarteren. Förskolorna kommer därmed att ligga ovanpå två våningar handel och med entré från gatan. Placeringen inom handelskvarteren behöver ta hänsyn till möjliga lägen på entréer. Ingång till förskolor kan sannolikt bara ske från Skolgatan eller Deltavägen, inte Swedensborgsstråket (gågata). Placeringen av förskolorna måste också ske med hänsyn till buller och luftmiljö samt till solförhållandena på innergården.

Förskolor har vanligtvis två entréer; en från gatan för varor och personal och en från gården för barn och föräldrar. Så kan ske även i detta läge ovanpå handeln. Föräldrar åker då hiss upp med barnvagn till gården där entrén ligger. Personal och varor kommer antingen från gatan eller via garaget, där varuleverans kan finnas. Soprum på 40-50 kvm ska finnas antingen i gatuplan eller i garaget beroende på hur sophanteringen kommer organiseras. Förskolor som byggs i LF:s regi har en invändig takhöjd på 2,70 och däröver installationsutrymme. I ett hyresförhållande kommer funktionskrav ställas på ventilation och övriga installationer, hur och var dessa installeras blir upp till fastighetsägaren.

Lokalerna behöver vara 18 meter djupa, medan bostäder är 12-13 meter, förskolan kommer därför sticka ut på gården. De flesta förskolor har sex avdelningar och 108 barn. Det är enklast med två avdelningar ihop med trappa och hiss i mitten. Det tillkommer även kök, förråd och personallokaler samt administration. En möjlighet är fyra avdelningar runt två trapphus i första våningen (ovanpå handeln) och två avdelningar samt kök, personallokaler mm i den andra

Parkering. Det behövs en plats för rektor som har många förskolor att arbeta i, samt 1-2 besöksplatser för föräldrar eller andra besök. Dessa kan placeras i garage under kvarteret. För lämna/hämtplatser är det bäst med kantstensparkerings på gatan utanför. Då parkeringstalet är lågt på Backaplan kan eventuellt antalet sådana platser minska från det normala (6). Parkerings- och mobilitetsutredningen får utvisa detta.

Gården. Förskolegården ska enligt Boverkets rekommendationer ha en yta på 35 kvm per barn. Dock kommer förskolegårdarna i Dp 2 inte nå upp till detta utan med den exploatering som ramavtalet utgår från nås 25 kvm per barn. Stadsdelspark nära med flera stora lekplatser finns dock att tillgå. Förskolegården måste utformas så att alla boende kan nå sina trapphus från gården. Förskolegården ska vara tillgänglig för de boende utanför förskoletiden. Förskolegården bör förvaltas av lokalförvaltningen (LF). Detta för att kunna uppehålla säkerheten för barnen när gården också används av andra. Möjligheter att ta in sand, jord, växter och redskap utan att gå via förskolans lokaler ska finnas. På gården ska finnas kallförråd för barnvagnar.

Utrymning kan troligen ske över gården. Trapphus för detta måste finnas i var ända på förskolevåningarna. Dessa kan vara interna eller utgöra ordinarie bostadstrapphus.

Genomförande. Det är av största vikt att förskolor finns på plats i takt med att bostäderna färdigställs. Detta måste komma med i utbyggnadsordningen i detaljplanerna och säkerställas i avtal.

Skolor

LF har meddelat att man vill ha en F-9 skola på nuvarande bussdepå i norr. Grundskoleförvaltningen (GSF) arbetar just nu med en ny skolplan. Denna innebär att man vill se låg- och mellanstadium tillsammans och högstadium för sig. Vidare önskar man enheter på ca 500 elever för att få dessa funktionella.

LS/Johan har framfört att det blir svårt att ordna på Backaplan med hänsyn till friytan som finns tillgänglig. LS inväntar vidare underlag från grundskoleförvaltningen. Man kan tänka sig enheter på minimum 360/380 elever i Backaplan, men det innebär samtidigt att man får tänka sig en mindre tillgänglig friyta per barn eftersom vi har räknat med 300 elever per skola i programmet. Om man i stället ska bygga för minimum 360 barn och de ska ha friytan lika den i programmet så kan man dra denna yta från tomtytan och se vilket fotavtryck en skola kan få och om det går att göra en skola utifrån dessa förutsättningar. Den andra varianten är att minska kravet på friyta.

LS, Johan meddelar att LF kommer att få uppdraget att driva arbetet med "storskolan" i norr (på bussdepåtomten). Huvudspåret är, enligt LF, att kunna placera idrottshall och skola i en och samma volym. Detta med samma byggnad för skola och idrottshall är dock inget loFF vill se eftersom de inte vill behöva vänta på att behov av skolan uppstår.

Även den översiktliga utformningen av skolan i kvarter 54 behöver utredas. LS, Johan, menar att intresset från staden att hyra ökar betydligt om man ser möjligheten att få in en F-6-skola här.

Idrottshall

loFF önskar en fristående hall med 3000 kvm BYA och upp till 4500 kvm BTA. Viktiga kopplingar för gång och cykel behövs till Hjalmar Brantingsplatsen och till Brunnsbo station. Tanken är att bygga idrottshallen så snart det är möjligt då bristen på hallar i staden är stor. Det kan också bli en bra start för Backaplan och som drar idrottsintresserade från omkringliggande områden.

Socialt blandad stad

Vision Älvstaden stipulerar att "en socialt blandad befolkning ska främjas genom ett varierat utbud av bostäder med olika upplåtelseform och storlek".

SDN Lundby har i programsamrådet påtalat behovet av fler stora lägenheter då stadsdelen har ett överskott på smålägenheter och barnfamiljer flyttar när familjen växer, ofta innan barnen börjar skolan. I mars 2020 inkom en hemställan från stadsdelsnämnden där nämnden önskar att byggnadsnämnden planerar för "en lägenhetsfördelning som möter målen om ett blandat boende"

En undergrupp till arbetsgruppen har utrett hur prognoser av kommande bostadsbehov utförs och vilka kunskaper som finns att hämta ur statistik. Ingående i gruppen har varit

Henrik Gustafsson från stadsledningskontoret, Beatrice Klein och Joanna Fehler från SDF Lundby och Inger Bergström, SBK.

Prognoser för bostadsbehovet skapas på stadsledningskontoret på förfrågan från fastighetskontoret genom "trendframskrivning", dvs man studerar bl. a. flyttmönster i dag och applicerar samma mönster på framtiden.

Dagens flyttmönster är att barnfamiljerna lämnar innerstan senast när barnen börjar skolan. Stadsledningskontorets registerstudie *Barnfamiljerna och deras flyttningar* visar att 3 av 10 barn som föddes i Göteborg 2000 - 2011 flyttade från staden senast när barnen började skolan och att en orsak står att finna i bostadsbeståndet. Registerstudien visar också att de som flyttar har bättre ekonomi än de som bor kvar och att merparten barn som flyttar in till staden tillhör familjer med låg inkomst. En orsak kan vara att stora lägenheter saknas i Centrum och Lundby, det kan även bero på brist på skolor eller krångliga resvägar till skolor. Det kan också vara en kulturfråga; att generationen som är uppvuxen i eget hus tenderar se detta som den ideala lösningen på familjeboendet. Eller så är stora bostäder i centrala delar alltför dyra. De som inte har råd att flytta när familjen växer riskerar trångboddhet som ökar risken för konflikter mellan föräldrar, syskon och grannar. Trångboddhet kan även medföra ohälsa i form av luftvägsinfektioner samt orsaka sömnsvårigheter. När barn inte har en lugn plats för skolarbete och läsläsning kan deras skolresultat påverkas negativt.

Konsekvenser av att barnfamiljer flyttar ut från centrum är bl a att med barnfamiljerna flyttar handeln och bidrar till ökad externhandel och ökad miljöpåverkan av trafik och förutom att centrum får mindre social blandning och en minskad kommersiell service och riskerar bli mer otryggt så finns risken att barnfamiljerna flyttar till randkommunerna och betalar skatt där samt pendlar långa sträckor. I hela Europa anstränger man sig för att få barnfamiljerna att stanna kvar i centrum. Man har olika strategier för att tillmötesgå barnfamiljernas önskemål om stora bostäder. Utöver större lägenheter (fler antal rum) och gröna gårdar provas stadsradhus med egna trädgårdar och närhet till parker och skolor.

För att nå Vision Älvstadens mål om en socialt blandad stad behöver dagens flyttmönster brytas. Även om socioekonomisk blandning är svår att uppnå i nybyggda områden där boendet alltid blir relativt dyrt, så kan man åstadkomma en blandning av olika åldersgrupper genom att erbjuda bostäder i olika storlekar och därmed möjliggöra att barnfamiljer kan bo kvar i området när familjerna växer. Vinsten med detta för individen är att det är möjligt att bo kvar i en stadsdel där man trivs och har skaffat sig bekanta och för staden medför kvarboende ökad social stabilitet. För fastighetsägarna innebär minskad omflyttning minskat slitage på byggnader och gårdar.

I Backaplan planeras i enlighet med Färdplanen och programmet skolor och förskolor för 0,4 barn per familj, det är 3200 barn och dessa behöver då givetvis bostäder. I centrala delar av staden byggs nästan enbart smålägenheter och väldigt få över 70 kvm. Detta visar sig tydligt i Färdplanens beskrivning av utvecklingen i Älvstaden där boende per lägenhet minskat succesivt. I Kvillebäcken bor det 1,3 boende per lägenhet och antal barn per lägenhet är knappt 0,24.

	Västra Sannegårdshamnen	Porslinsfabriken	Östra Kvillebäcken
Andel bostadsrätter	80	68	51
Andel hyresrätter	20	32	49
Mindre än 70 kvm (%)	35	74	70
Större än 110 kvm (%)	11	1	0
Personer/lägenhet	2,3	1,6	1,3

Vi behöver studera hur familjesammansättningen kan förväntas bli framöver för att se hur Backaplans 3200 barn fördelar sig på olika familjestorlekar. Det bostadsbestånd vi planerar för bör därefter anpassas till dessa familjers bostadsbehov.

Gruppens resultat har redovisats i stadsbyggnadsledningen, byggnadsnämndens presidium och 2020-06-23 i byggnadsnämnden. Ett svar till SDN Lundby från Byggnadsnämnden behandlades i BN 2020-11-17. I tjänsteutlåtandet framhålls den forskning i sociala värden som pågår inom forskningsprojektet SIGURD och att kunskap om samband mellan flyttmönster och andra förhållanden i stadsmiljön väntas framkomma.

I planeringssammanhang räknas en bostads storlek i antal kvadratmeter som i tabellen ovan. Fastighetsägarna i Backaplan har påpekat att med en större bostad menar nog flertalet familjer en bostad med flera rum. Inom forskningsprojektet SIGURD utreds denna fråga vidare.

Handel

2019-11-13 genomfördes en work shop om framtidens handel i Backaplan. Deltagare var:

Magnus Kroon, House of Kroon	Ann Olausson FK,
Ulf Rämne WSP	Anna Fant, TK
Anders Strand, Skandiafastigheter	Gunnel Jonsson, SBK (?)
Per Olstedt, Skandiafastigheter (på distans)	Anna Norbäcker, SBK
Erik Nygren, White	Anna Noring Hantin, SBK
Barbara Ekström, SDF Lundby	Karin Slättberg, SBK
Malin von Schoting, SDF Lundby	Inger Bergström, SBK

Presentationer:

Ulf Rämne, WSP: *Handelns utveckling och förutsättningar*

Magnus Kroon, House of Kroon: *Framgångsfaktorer och risker för framtidens centrumhandel*

Anna Noring Hantin, SBK: *Handel i staden – Göteborgs perspektiv*

Anders Strand, Skandia: *Handel i praktiken*

Sammanfattning

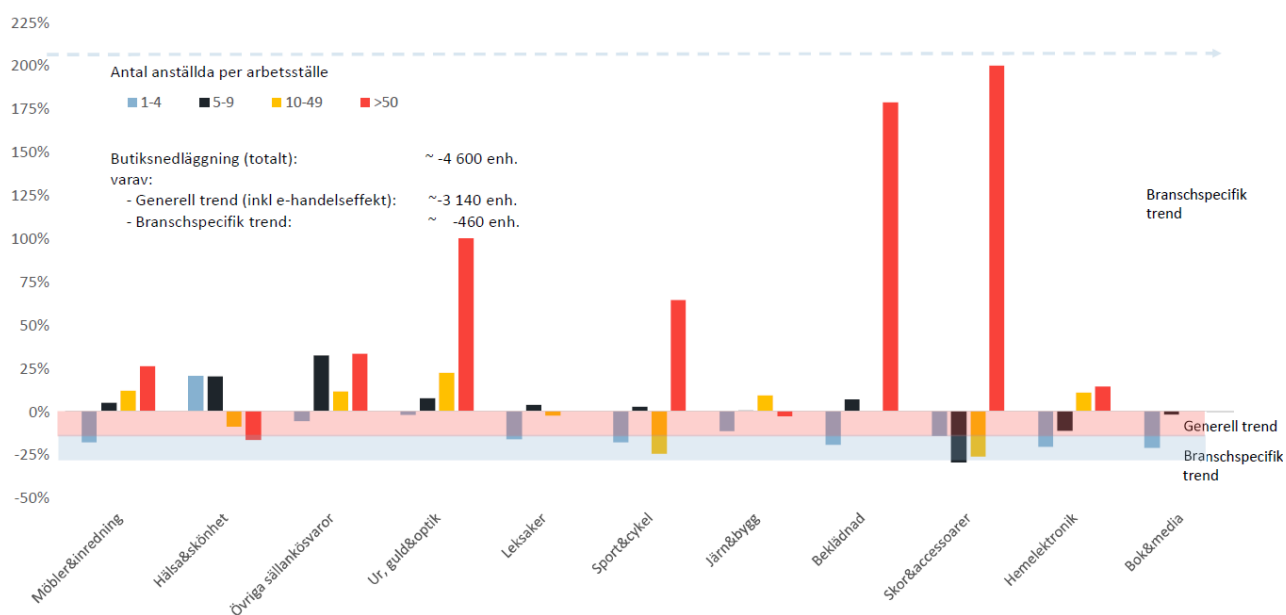
- **E-handeln** en liten del av marknaden – svag lönsamhet
- **Butiksdöden** inget nytt – 1% av butikerna försvinner varje år. Det var värre på 90-talet. Konkursstatistiken nedåt.
- **Utländska företag** driver utvecklingen – globaliseringen
- **On line** och off line smälter ihop
- **Utbudet**, Fastighetsägarna, Det offentliga - de tre viktiga krafterna. Utbudet är det mest variabla.
- **Trygghet** och grundläggande funktionalitet är basen

Kommentar: Workshopen genomfördes före coronapandemin som förändrat förutsättningarna för e-handeln. Även butiksdöden har påverkats av pandemin. Se uppdaterad handelsutredning längre fram.

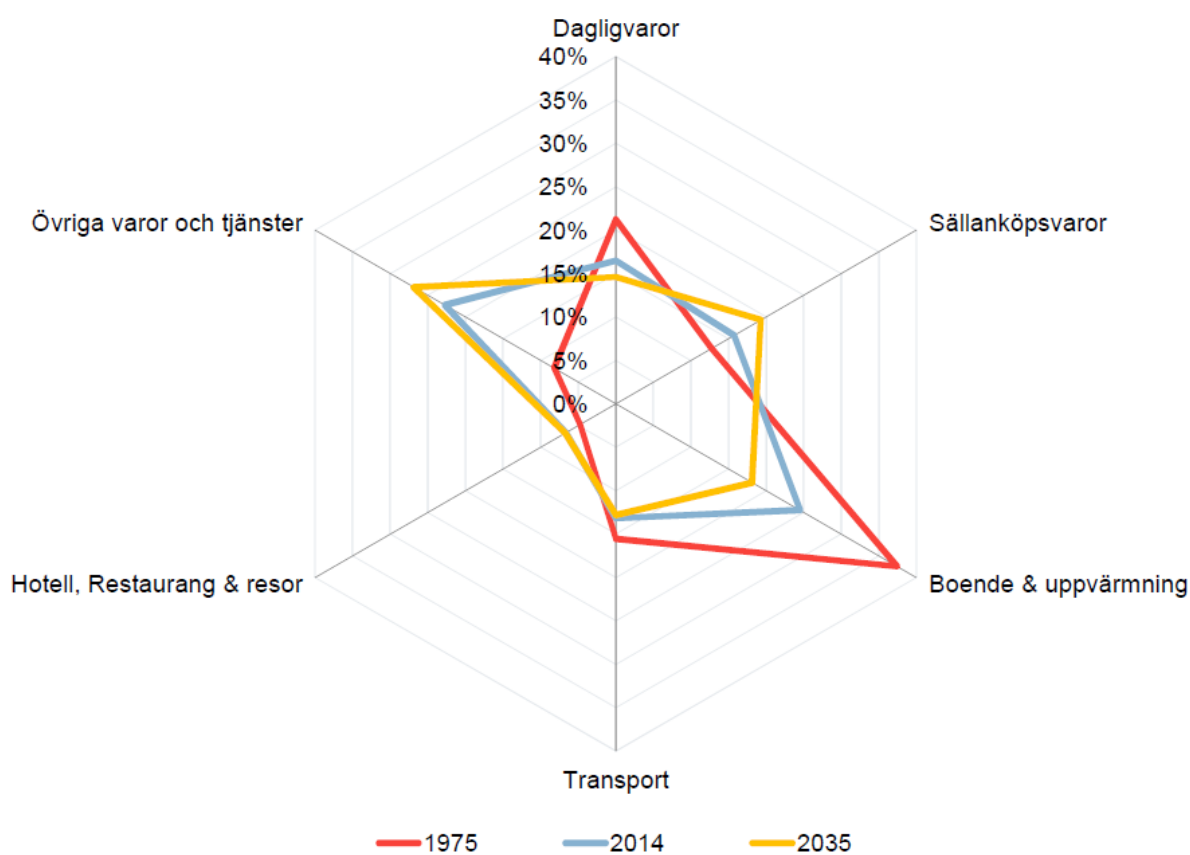
Trender

- Från detaljhandel till konsumtion
- Fler och starkare köpkanaler - alla tänkbara digitala kanaler
- Direkta konsumentkanaler - konsument handlar direkt från producenten
- "The long tail" - nischade produkter, där man når ut från världens alla hörn.
- Sammankoppling av digitala och fysiska verkligheter - du kan prova en möbel från Ikea direkt i VR i ditt vardagsrum
- Kunden och Kundresan - det spelar ingen roll vilken kanal kunden använder, det som är viktigt är hur kunden fattar sitt inköpsbeslut.
- Nya aktörer som ger sig in i detaljhandeln för att lära sig
- Mötesplatser allt fler viktigare i den fysiska världen - addera tjänster och verksamheter, kontor, bostäder runt köpcentrum/butik för att öka och stärka flöden
- Anpassa koncept till målgrupp
- Hållbarhet blir starkare i konsumtionsbeteendet
- "Platsination" - fylla platsen med ett innehåll, helhet. Invånare, men också besökare/turister

Strukturomvandling på branschnivå 2012-2018



Ur Ulf Rämmes presentation. Vårt konsumtionsbeteende förändras över tid.



Genomförande

Deltagarna genomförde en swotanalys och en utvärdering av idéer.

STYRKOR

Läget i staden
Historiskt stark handelsplats
Starka fastighetsägare
Starkt kommunikationsläge
Tillgängligheten – kollektivtrafiken – bra terräng för funktionshindrade
Starkt näringsliv
Funktionellt
Flexibelt
Hög täthet – många boende – stort upptagningsområde
Backaplan – känt namn för handel
Alla generationer
Inga begränsningar på platsen (bevarandekrav)

SVAGHETER

Allt blir nytt
Ofärdigt under lång tid - byggkranar
Stora volymer
Risk för otrygghet
Liknar Nordstan
Omgivet av barriärer
Få parkeringsplatser
Lång utbyggnadstid

MÖJLIGHETER

Nya lokaler för nya verksamheter
Bra underlag för tjänster
Många människor lokalt även i vardagen
Utveckling av identitetsskapande verksamheter
Nya bron leder hit
Mycket bostäder kan öka tryggheten
Fastighetsägarnas intressen synkar med stadens idé - samverkan
Omvandlingspotential
Mångkulturellt
Byggkranar
Utåt – och inåtvänd handel

HOT

Nordstan
Byta identitet från externhandel
Ej klara av att lösa tryggheten
Gentrifiering
För högt och tätt
Handel – efterfrågan
Låg tillgänglighet med bil
Likriktning
Ekonomisk nedgång

Idéerna utvärderades avseende deras möjligheter att bidra till Backaplan som magnet, till Backaplans identitet och till trivseln på Backaplan. Idéerna handlade om möjligheten att upplåta plats för ett gratishäng för tonåringar inom handelskvarteret, att organisera hemtransport i närområdet med elfordon, att anpassa formerna för sällanköp till det låga bilinnehavet på Backaplan genom showrooms och att anordna hobbylokaler för de boende. Samtliga idéer ansågs bidra till Backaplans utveckling på ett positivt sätt.

Gruppmedlemmarnas avslutande kommentarer handlade om att flexibilitet är lika med hållbarhet, att Backaplan ska vara backaplansbornas närhandel, att samspel mellan alla parter i Backaplan är bästa väg till framgång och att konst och konsthantverk bidrar till en ökad autenticitet i stadslivet.

Fördjupning av förutsättningarna för handel på Backaplan.

Med syftet att fördjupa kunskaperna om förutsättningarna för handel specifikt på Backaplans södra del runt kulturhuset samt att diskutera värdet av konstnärlig verksamhet i stadsutveckling

Presentation:

Rasmus Heyman, BRG: *Konstnärliga verksamheters värde.*

Rasmus Heyman från BRG redogjorde för konstnärliga verksamheters betydelse för gentrifiering av stadsdelar och för den värdeökning konsten och dess utövare bidrar med för fastigheterna i denna gentrifieringsprocess.

Värdet av konstnärliga verksamheter framhölls främst för stadsdelens image/status, för att attrahera människor med ett lugnare tempo som kan stödja café och restauranger samt genom breddning av innehållet i handel med försäljning av konst och konsthantverk.



Ur Thomas Wernerssons presentation. Kommersiella stråk

Uppföljning av förutsättningarna för handel på Backaplan.

Efter de nya handelsvanor som uppkommit med pandemin genomfördes 2020-09-30 ytterligare en workshop för att klargöra om och hur detta påverkar planeringen av handeln i Backaplan.

Presentationer:

Anna Noring Hantin SBK: *Ny handelsutredning (Göteborgs stad)*

Ashwin Karjatkar SBK: *Tillgänglighetens betydelse - Place syntax analyser för Backaplan*

Skandia: *Framtidens handel på Backaplan med hänsyn till ev. ändrade handelsmönster efter coronan*

Anna Noring presenterade en uppdatering av *Göteborgs handelsutredning* från 2016 som resulterade i *Riktlinjer i planeringen för handel* som antogs av byggnadsnämnden 2017. Uppdateringen är daterad oktober 2020, konsult WSP. Huvudfrågan är behovet och potentialen för mer handelsytor i Göteborg under rådande omständigheter, dvs "en stadig befolkningstillväxt i stad och region men en snabbt växande e-handel och redan flera stora handelsprojekt på gång".

Sammanfattningsvis medför befolkningstillväxten en ökad köpkraft riktad mot den fysiska handeln på drygt 4,5 miljarder kronor fram till och med 2035. Den är lika hög inom restaurangsegmentet. Med bibehållet försäljningsindex ökar omsättningsmöjligheten till 12 miljarder. Starkast är utvecklingen inom restaurangbranschen. Restauranger är också mindre lägesberoende än traditionell handel. Platser med restaurangpotential är områden med stor dagbefolkning, större bostadsområden nära kollektivtrafiknoder, mysiga stadsmiljöer samt utefter vattenstråk.

Tillväxten varierar mellan olika varugrupper. Traditionella kläder får låg tillväxt medan fritidskläder ökar. Hemutrustning växer. E-handeln tar ca 11 miljarder av marknadstillväxten inom detaljhandeln. Detta påverkar handelns ytbehov. Dagligvaruhandeln har klarat sig bättre än sällanköpshandeln även om allt fler e-handlar mat. Pandemin kommer bestående leda till en förskjutning av köpbeteendet till mera lokal handel samt ökade krav på handelsupplevelsen i fysiska butiker. Ett paradigmskifte pågår som kommer gynna rätt placerade stadsdelscentra.

Ytbehovet för detaljhandel och restaurang bedöms vara drygt 16 000 kvm per år. På grund av ökad e-handel har ytbehovet för sällanköpsvaror minskat från föregående prognos till 7 000 kvm per år. Eftersom prognoshorisonten är 2035 finns stor osäkerhet i de långsiktiga bedömningarna. På sikt kan en del handelsplatser komma att behöva minska sina ytor.

Område Nordost har ett stort utflöde av köpkraft vilket innebär att det finns potential för mer handel i Nordost. Figuren nedan visar var man kunde undersöka förutsättningarna för mer handel för att stötta en hållbar stadsutveckling. I första hand avses placering av handel som är mer lägeskänslig än övriga verksamheter. För teckenförklaring hänvisas till sid 8 i handelsutredningen.



Ett stadsdelscentrum behöver mycket livsmedelshandel. Behovet av bilparkering är relativt lågt. Kollektivtrafiken är mycket god.

Anna påpekar att en övergripande handelsutredning inte kan ange specifika siffror för ytbehovet på t ex Backaplan. Det handlar snarare om att de nya ytorna ger värden i stadslivet som staden efterfrågar. Det handlar mer om struktur och kopplingar än exakta handelsytor. Backaplan är ett hållbart läge för handel ur stadens perspektiv men platsen behöver utveckla rätt stadskvaliteter och inte endast kvaliteter som stödjer handeln.

Kultur

Bebyggelse

Bebyggelsen på Backaplan utgörs av industri- och handelsbyggnader. Ingen byggnad finns med i bevarandeprogrammet. Delar av gamla Rosenbergs kassaskåpsfabrik kan skönjas inne i nuvarande COOP.



Fornminnen

På Hjalmar Brantingsplatsen finns en vägvisarsten som skyddas av Kulturmiljölagen. Denna kan eventuellt behöva flyttas. Ytterligare ett fornminne finns; en gränssten mellan Tuve och Göteborg. En romsk boplatz har funnits vid Kvillebäcken.



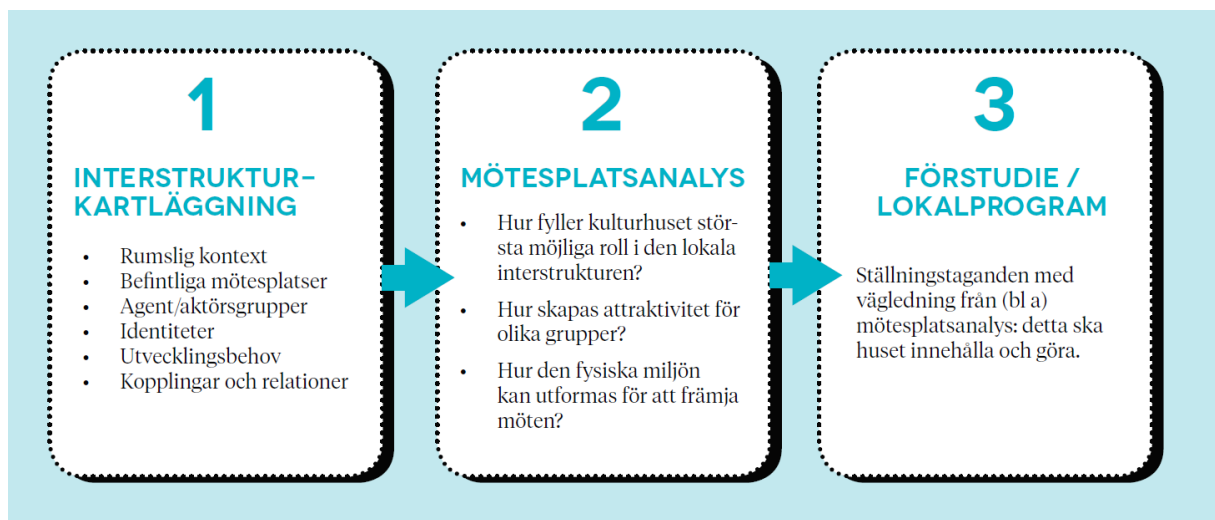
Foto: Lars Jonsson (ur Kulturplan Backaplan)

Det är också möjligt att minnesmonumentet för Backabranden kan komma flyttas norrut in i Kvilleparken.

Kulturhuset

Kommunstyrelsen beslutade 2013 om placering av ett regionalt kulturhus på Backaplan. *Fastighetskontoret* gjorde en lokaliseringsutredning 2016. Beslut om placering i centralt läge vid Hjalmar Brantingsplatsen fattades i programskedet tillsammans med stadsdelsförvaltningen i Lundby.

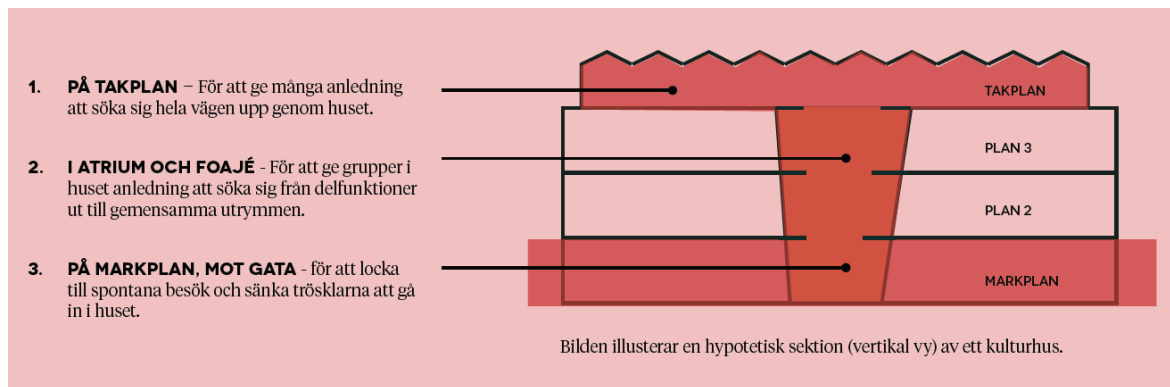
Inobi AB har på uppdrag av stadsdelsförvaltningen Lundby, sektor samhälle och kultur, tagit fram ett översiktligt program för kulturhuset drivet ur ett mötesplatsperspektiv, vilket skiljer sig från ett traditionellt programarbete som drivs utifrån ett verksamhetsperspektiv. Programmet baseras på en interstrukturkartläggning med mötesplatsanalys. Interstrukturkartläggningen innebär en geografisk kartläggning av befintliga kulturella verksamheter och sambanden mellan dem. Ett omfattande dialogarbete har ingått i mötesplatsanalysarbetet som utgår från vad som skapar en attraktiv mötesplats. Grupper av verksamheter och brukare har under en lång tid genom ett stort antal medborgardialoger, utredningar och workshops givits möjlighet att formulera sina behov och önskemål kopplade till det planerade kulturhuset. Arbetsgruppens medlemmar har haft möjlighet att medverka i en work shop 2019-10-25 på Familjecentralen i Sannegården då programarbete ur ett mötesplatsperspektiv presenterades och attraktionskraften hos en mötesplats ringades in.



Ur Inobis Den kosmopolitiska baldakinen, interstrukturkartläggning och mötesplatsanalys för Kulturhus Backaplan

Inobi konstaterar att kulturhuset måste placeras maximalt centralt vid en knutpunkt i stadsdelen och utformas som en väl synlig del av det offentliga rummet på platsen. I detaljplan ska därmed säkras mycket god synlighet och entré mot Hjalmar Brantingsplatsen samt god kontakt med parken och även entréer från detta håll. Exteriören ska berätta om vad huset innehåller och erbjuder. Byggnaden skall upplevas som öppen, inbjudande och med ett levande innehåll som syns ut. Kulturhusets verksamheter ska kunna spilla ut till omgivande gaturum för att visa sin verksamhet och fånga in och attrahera besökare.

Genom tillgänglighet och synlighet kan kulturhuset inspirera och inbjuda till spontana besök och synliggöra den pågående kulturverksamheten. En kulturell klusterbildning behöver kunna växa fram runt kulturhuset.

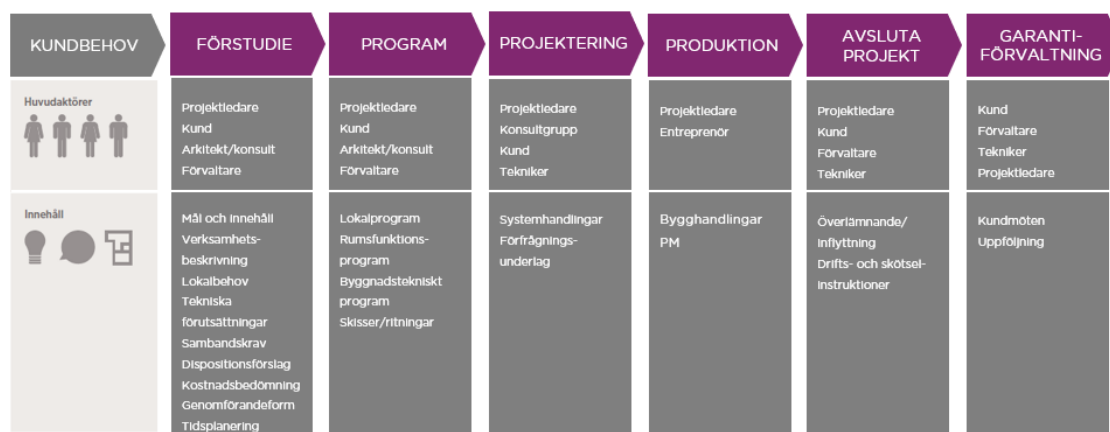


Inobis schematiska illustration av Kulturhus Backaplan med funktioner och samband.



Workshop 2019-10-25

Higab har fått i uppdrag av Lokalsekretariatet att genomföra en förstudie för Kulturhuset. Förstudien förväntas vara klar i april 2021 och ska ligga till grund för en ”konkurrenspräglad dialog med leverantörer” enligt LOU, för upphandling av arkitektteam. Detta kan ses som en form av gestaltningstävling som är ett krav på stadens viktiga byggnader enligt Göteborgs arkitekturprogram. Resultatet av den processen beräknas preliminärt vara klart senast i april 2022.



Higabs process för planering, genomförande och förvaltning av Kulturhuset.

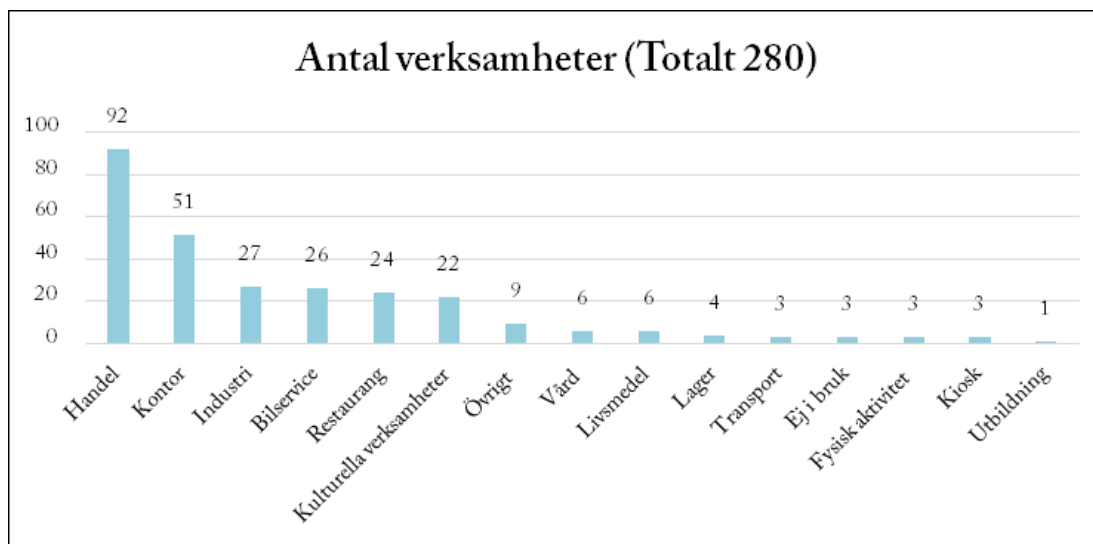
Utöver det som ovan nämnts krävs långsgående plats för in- och utlastning på Kulturhusets södra sida där lämpligen även en handikapparkering ska anordnas (max 25 m från entrén). Framkörning till entrén med taxi mm sker över Hjalmar Brantingsplatsen. Parkering för kulturhuset sker under mark på samma sätt som för alla bostäder och verksamheter i Backaplan. Parken vid kulturhuset planeras för kulturella verksamheter men även för annan användning.

Befintliga hantverks- och kulturella verksamheter

Radar gjorde under programskedet en inventering av verksamheter på Backaplan, *Backaplan – mer än bara handel* (2016). Utöver handel och kontor finns aktivitetslokaler, hantverkare, konsthantverkare och konstnärer.



Karins ateljé. Foto: Radar



Inventering av verksamheter på Backaplan. Bild: Radar

Programmet för Backaplan anger att det ska vara möjligt för dessa verksamhetsidkare att vara kvar i det framtida Backaplan. Radar skriver:

Att det går att främja kulturella och kreativa näringar i stadsomvandlingsprocesser finns det flera exempel på, och att se vinsten i ett diversifierat stadsrum är det idag allt fler som gör. Fastighetsägarnas branschorganisation publicerade 2013 en artikel *Stadens kultur och tillväxt*, där sambandet mellan tillväxt, låg arbetslöshet, höga fastighetspriser och högt kulturindex påvisades. Men för att kunna behålla de småskaliga, känsliga verksamheterna som bidrar med kvaliteter till platsen så krävs låga hyror, tillåtande lokaler och god tillgänglighet.

Företrädare för aktivitetsnäringar, konstnärer m. fl. har varit inbjudna till ett av arbetsgruppens möten. Företagare i dessa branscher har begränsad förmåga att betala höga hyror. Inom arbetsgruppen har det därför diskuterats hur lokaler med lägre hyra kan åstadkommas och en utredning har gjorts angående aktuellt lokalbehov. Radars rapport betonade även betydelsen av medskapande i utformningen av kulturhuset som en strategi för att ge förutsättningar för att bevara det verksamhetsliv som finns i dag. Flera verksamheter har uttryckt en vilja att vara med i processen. Backaplans kulturhus kan vara en testarena för framtidens kulturhus där ett lyckat bevarande av kreativa och kulturella verksamheter blir verklighet.

Lokalbehov

Enligt programmet för Backaplan ska befintliga konstnärliga verksamheter beredas plats i det framtida Backaplan. Fastighetsägarna är villiga att bidra med lokaler om de vet att de blir uthyrda. Till Kulturplanen, som redovisas längre fram i texten, finns en bilaga med program för lämpliga lokaler för verksamhet, utställning och boende. Detta måste kompletteras med en beskrivning av vilken efterfrågan som finns på lokaler för konst.

Kultur under utbyggnadstiden

Engagemanget för kultur på Backaplan är stort och redan under planeringstiden pågår konstnärlig verksamhet synligt på Backaplan. Till sommaren 2018 färdigställdes en dansbana på Kvilleplatsen. Den var främst tänkt för unga flickor men har visat sig bli använd av en stor mängd människor av varierande ålder och av båda könen.



Foto: Liljewall Arkitekter



Foto: Inobi

2018 beslutade riksdagen om ett nytt politikområde som fick namnet *Gestaltad livsmiljö*. Som en del av politiken fick Statens konstråd pengar till kunskapsutveckling. Tillsammans med Statens konstråd har lokala konstnärer i Backaplan arbetat med konstnärliga projekt som mynnat ut i *Ångpannegatans processer*. De deltagande konstnärerna har deklarerat att:

Genom att utropa hela Backaplan till ett konstverk vill vi göra det möjligt att föra in konstens metoder i ett offentligt samtal kring platsen.

Eller kortare:

Utställningen Backaplan utgörs av Backaplan.

Något mera handfasta projekt har även tagit form: Ett blommande linfält på en parkeringsruta och ett tempel i återvunnet tegel samt ljudkonst och performances som berikat platsen Backaplan.

Vid ett arbetsgruppsmöte 2020-05-13 deltog curator Andreas Roth från Statens Konstråd. Andreas visade en presentation med rubriken Konst som platsbyggnad.



Linodling. Verk och foto: Christin Wahlström Eriksson. Bild ur Kulturplan Backaplan



Tellustemplet Sara Lännerström. Foto: Julia Sjöström



*Performance
Mauritz Tistelö
Bild ur Kulturplan Backaplan*

Kulturplan Backaplan

Kulturförvaltningen har tagit fram en kulturplan för Backaplan med koncepthandling i november 2020. Planen beskriver Backaplans historia, pågående konstnärliga verksamheter och processer och landar i ett program med tillhörande förslag till åtgärder. Kulturplanen behandlar konst i stadsutveckling och i förordet påpekas att:

Kulturplanering handlar därför om praktiska saker, hur människor använder stadsrummet just på den platsen, hur är det att vara barn i den här miljön? Hur kan ett kulturhus landa i ett sammanhang där medskapande tillåter att ett landskap med konst och kultur växer upp kring huset? Hur kan samhället växa med konst och kultur på ett sådant sätt att vi arbetar med skapandets egna redskap – rum för fantasi, inspiration och kreativitet med utrymme för det oförutsedda.

Man konstaterar också att det är mycket vanligt att den vilja och de ambitioner, som ofta uttrycks i tidiga projektskeden, inte klarar av att översättas till resultatkritiska åtgärder och vägval i genomförandet.

Kulturplanen inlemmar sig i en serie program som tillkommit under senare år på nationell och lokal nivå då landet är i en kraftig utbyggnadsfas och stadsmiljöfrågorna är avgörande för den framtida trivselen och tryggheten i våra urbana miljöer och därmed för den sociala och ekonomiska stabiliteten.

Göteborgs stad har sedan 2013 ett kulturprogram med grund i tre perspektiv; konstpolitik, kulturpolitik och kulturplanering. För kulturplaneringen anges fem värden; kulturmiljö, kulturella mötesplatser, konst, identitet och kreativa mötesplatser. Kulturplanen för Backaplan är indelad i kapitel efter dessa värden, vilka också används i tidigare redovisad kulturkonsekvensanalys, KKA.

Kulturplanen redovisar Backaplans historia från Göteborgarnas trädgård till Göteborgarnas handelsplats och påpekar att Kvillebäcken varit gräns mellan Sverige och Norge. De fem kulturvärdena avhandlas.

Kulturplanen mynnar ut i ett antal förslag till åtgärder vilka nedan återges i förkortad form.

- Namngivning av gator och platser ska lyfta fram Backaplans historier, berättelser och minnen.
- För Kvilleplatsen behövs en arbetsgrupp och ett konstprogram inom ramen för 1%-regeln.
- Vid flytt av Brandmonumentet ska Göteborg konst medverka. Särskild vikt vid gestaltning av platsen för barn och unga.
- Byggnader i bevarandeprogrammet ska respekteras vid gestaltningen av den omgivande miljön.
- Jubileumslyktstolparna ska bevaras.
- Vid flytt av vägstenen ska beaktas att det kan finnas väg i anslutning.
- Uppmärksamma den romska boplatser.
- Samverka med fastighetsägarna om projektet *Byggnadsarkeologi*.

- Det behövs en arbetsgrupp för kulturparken och ett konstprogram inom ramen för 1%-regeln.
- Hjalmar Brantingsplatsen bör utformas med podier och montrar/glascontainers för dialogprocesser.
- Dansbanan blir mötesplats för fortsatt dialog med lokalbefolkning och föreningar.
- Kulturförvaltningen ska vara med när ytor för barn och unga gestaltas.
- Skapa kunskapsplattform för gemensamt lärande i form av relationellt konstverk – en serie vandringar.
- Främja hållbar platsutveckling genom samverkan mellan kultur- och näringsliv. Tillämpa lokalprogrammet.
- Skapa tillfälliga lokaler för konstutövande under utvecklingstiden.

För kulturplatsen/parken anger kulturplanen att den ska gestaltas i dialog med medborgarna och ges ett innehåll med orkestra mm.



Bild ur Kulturplan Backaplan

Bilagor:

Backaplan: Sociala – och barnkonsekvenser. Rapport, Radar Arkitektur och planering 2020-08-25.

Kulturkonsekvensanalys Backaplan. Radar Arkitektur och planering 2020-09-22.

Handelns utveckling och förutsättningar. Ulf Rämme, WSP 2019-11-13.

Framgångsfaktorer och risker för framtidens centrumhandel, Magnus Kroon, House of Kroon 2019-11-13.

Handel i staden – Göteborgs perspektiv. Anna Noring Hantin, SBK.

Handel i praktiken. Anders Strand, Skandia.

Analys Backaplan, inriktning bottenvåningar och kommersiella stråk. Thomas Wernersson, RstudioRetailPlanning 2020-04-20.

Konst som platsbyggnad. Andreas Roth, Statens Konstråd. 2020-05-13.

Kulturplan Backaplan. Kulturförvaltningen november 2020.